

J. P. TRAP

KONGERIGET
DANMARK

FJERDE OMARBEJDEDE UDGAVE

PAA GRUNDLAG AF DEN AF H. WEITEMEYER UDGIVNE 3. UDGAVE
OG UNDER MEDVIRKNING AF VIDENSKABSMÆND, FAGFOLK OG
STEDLIGE MEDDELERE FRA ALLE LANDETS EGNE

UDGIVET AF

GUNNAR KNUDSEN

IV. BIND

MARIBO AMT · ODENSE AMT
SVENBORG AMT

KØBENHAVN 1923
G. E. C. GADS FORLAG

(FREDERIK GAD)

	Pag.		Pag.
Verninge (egen Komm.)	409	Vævlinge [Veflinge] (egen Komm.)	506
Viby (egen Komm.)	454	Ørslev (Føns-Ørslev Komm.)	546
Vigslev [Vigerslev] (egen Komm.)	510	Ørsted (egen Komm.)	568
Vissenbjærg (egen Komm.)	414	Østrup (egen Komm.)	470

SVENBORG AMT 587—884

Langeland 838

Taasing 701

Ærø 873

Købstæder: Faaborg p. 611 — Marstal p. 668 — Nyborg p. 624 — Rudkøbing p. 649 — Svenborg [Svendborg] p. 592 — Ærøskøbing p. 660.

Herreder: Gudme p. 772 — Langelands Sønder-Hrd. p. 859 — Langelands Nørre-Hrd. p. 840 — Sallinge p. 712 — Sunds p. 674 — Vindinge p. 805 — Ærø Hrd. p. 873.

Sogne (og Landkommuner):

	Pag.		Pag.
Aaby, se Vester-Aaby.		Hellerup (Søllinge-Hellerup Komm.)	834
Aarslev (egen Komm.)	837	Herrested (egen Komm.)	830
Aastrup (egen Komm.)	719	Herringe (egen Komm.)	733
Allested (Allested-Vejle Komm.)	739	Hesselager (egen Komm.)	789
Avernakø (egen Komm.)	770	Hillerslev (egen Komm.)	750
Avnslev (Avnslev-Bovense Komm.)	807	Hjulby (egen Komm.)	806
Bjærgby [Bjerreby] (egen Komm.)	707	Horne (egen Komm.)	764
Bovense (Avnslev-Bovense Komm.)	810	Hostrup [Haastrup] (Jorløse-Hostrup Komm.)	759
Brahe-Trolleborg (egen Komm.)	726	Hov (Snøde-Stoense-Hov Komm.)	857
Bregninge (egen Komm.) Taasing	702	Humble [Humble] (egen Komm.)	864
Bregninge (egen Komm.) Ærø	878	Hunstrup [Hundstrup] (egen Komm.)	725
Broby, se Nørre- og Sønder-Broby.		Hæsinge, se Øster- og Vester-Hæsinge.	
Brudager (Gudme-Brudager Komm.)	801	Højrup, se Sønder-Højrup.	
Bøstrup (egen Komm.)	851	Jorløse [Jordløse] (Jorløse-Hostrup Komm.)	756
Diernæs [Diernisse] (egen Komm.)	714	Kirkeby (Ollerup-Kirkeby Komm.)	689
Drejø (egen Komm.)	709	Krarp (egen Komm.)	732
Egense (egen Komm.)	683	Kullerup (Kullerup-Revs-Vindinge Komm.)	816
Ellested (Gislev-Ellested Komm.)	828	Kværndrup (egen Komm.)	694
Ellinge (Skellerup-Ellinge Komm.)	815	Landet (egen Komm.)	706
Espe (egen Komm.)	736	Langaa (Langaa-Øksendrup Komm.)	786
Faaborg Købstads Landdistrikt (egen Komm.)	713	Lindelse (egen Komm.)	862
Fløstrup [Flødstrup] (Fløstrup-Ullerslev Komm.)	810	Longelse (Longelse-Fuglsbølle Komm.)	859
Fodslette (Tryggelev-Fodslette Komm.)	869	Lunde (egen Komm.)	693
Frørup (egen Komm.)	824	Lyø (egen Komm.)	769
Fuglsbølle (Longelse-Fuglsbølle Komm.)	861	Magleby (egen Komm.)	871
Gestelev (egen Komm.)	735	Marstal Landsogn (egen Komm.)	882
Gislev (Gislev-Ellested Komm.)	780	Nørre-Broby (egen Komm.)	742
Gudbjærg (egen Komm.)	802	Ollerup (Ollerup-Kirkeby Komm.)	687
Gudme (Gudme-Brudager Komm.)	797	Ore [Oure] (Ore-Vejstrup Komm.)	793
Haastrup, se Hostrup.		Revs-Vindinge [Refsvindinge] (Kullerup-Revs-Vindinge Komm.)	818
Heden (egen Komm.)	739		

	Pag.		Pag.
Ringe (egen Komm.).....	773	Sønder-Højrup (egen Komm.).....	836
Rise (egen Komm.).....	880	Sørup (Skt. Jørgens-Sørup Komm.)...	682
Ryslinge (egen Komm.).....	777	Tranderup (egen Komm.)	879
Sandholts-Lyndelse (Vester-Hæsinge- Sandholts-Lyndelse Komm.).....	754	Tranekær (Tranekær-Tullebølle Komm.)	846
Simmerbølle (egen Komm.)	843	Tryggelev (Tryggelev-Fodslette Komm.)	867
Skaarup (egen Komm.).....	675	Tullebølle (Tranekær-Tullebølle Komm.)	844
Skellerup (Skellerup-Ellinge Komm.)..	814	Turø (egen Komm.).....	698
Skerninge, se Vester- og Øster-Sker- ninge.		Tved (egen Komm.)	678
Skrøvelev [Skrøbelev] (egen Komm.)..	841	Ulbølle (egen Komm.)	723
Skt. Jørgens (Skt. Jørgens-Sørup Komm.)	681	Ullerslev (Fløstrup-Ullerslev Komm.)..	813
Snøde (Snøde-Stoense-Hov Komm.)...	854	Vantinge (egen Komm.)	738
Stenstrup (egen Komm.).....	690	Vejlev (Allested-Vejlev Komm.).....	740
Stoense (Snøde-Stoense-Hov Komm.)..	856	Vejstrup (Ore-Vejstrup Komm.).....	795
Strynø (egen Komm.)	711	Vester-Aaby (egen Komm.)	717
Svanninge (egen Komm.)	761	Vester-Hæsinge (Vester-Hæsinge-Sand- holts-Lyndelse Komm.).....	753
Svindinge (egen Komm.)	782	Vester-Skerninge (egen Komm.)	722
Søby (egen Komm.)	875	Vindinge (egen Komm.)	819
Søllinge (Søllinge-Hellerup Komm.)...	833	Øksendrup (Langaa-Øksendrup Komm.)	788
Sønder-Broby (egen Komm.).....	744	Ørbæk (egen Komm.).....	826
Forforktelser		Øster-Hæsinge (egen Komm.).....	747
		Øster-Skerninge (egen Komm.).....	686
			884

Kirken, der ligger højt, er en Langhusbygning af Mursten, vistnok helt fra den gotiske Periode. Et enkelt lille, spidsbuet Vindue er bevaret. Det lille Vaabenhus foran Syddøren og det lave, nu med et yngre Pyramidetag afsluttede Vesttaarn er senere middelalderlige Tilføjelser. Det indre er overhvalvet. Altertavle i Renæssancestil med en malet Kopi af Rubens' Nedtagelsen af Korset. Prædikestol fra 1590 med Evangelist-Malerier og Staffering fra 1606 (omhyggeligt restaur. 1910). Romansk Granitfont. De øverste Stolestader med Vaaben og andet Snitværk paa Gavlene er bekostede 1605 af Jens Kruckow.

Aarslevgaard var tidligere en Hovedgaard, der i 15. Aarh. tilhørte en Linie af Egern-Friiserne, nemlig Niels „Lundby“ af Aarslev 1414, Bonde Friis, Christen Friis 1511, Eiler Friis 1520, hvis Datter bragte Gaarden til sin Ægtefælle Axel Nielsen (Kruckow), efter hvem den tilfaldt deres to Sønner Jens og Eiler Axelsen, hvilken sidste døde 1621 som sin Slægts sidste Mand, samme Aar som Søsteren Christene Kruckow blev henrettet for Trolldom. A. blev 1770 købt af Oberstlieut. Korbitz til Lammehave og tilhørte senere Propr. Küchenhauge, Rasmus Olsen (til 1858), J. M. Hansen 1858-77, H. Jakobsen 1877-80, Rasmus Madsen 1880-1916, og efter sidstnævntes Død Stiftatteren Fru Marie Kristoffersen.

I et Anlæg i Aarslev er $\frac{5}{6}$ 1915 af Byens Kvinder plantet en Eg til Minde om Grundloven af s. D., hvorved Kvinderne fik Valget.

Sognet hører til V. Hrd.s inderste, i Sten- og Bronzealderen næppe synderlig beboede Del; ikke et eneste jordfast Oldtidsmindesmærke kendes her. Derimod foreligger Minder fra Jernalderen; i en Banke nær Kirken fremdroges i 1820 to rigt udstyrede Skeletgrave fra Folkevandringstiden, indeholdende Guld- og Sølvmykker, en Sølvske, en Kugle af Bjærgkrystal med magisk Indskrift, to Bronzekar m. m.

Aarslev S. var tidl. Anneks til S.-Næraa, Aasum Hrd., Odense A.; 1857 blev det Anneks til S.-Højrup.

Langeland.

Øen Langeland ligger i den sydl. Del af Store-Bælt mellem Fyn, fra hvis Kyst Langelands Nordspids er fjærnet c. 9 km, Sjælland, til hvis Kyst der er c. 18 km, og Laaland, fra hvilken den skilles ved Langelands Bælt, der er c. 13 km bredt. Den strækker sig fra NNØ. til SSV. omtr. 53 km, mellem det nordligste Punkt *Hov*, under $55^{\circ} 10'$ n. Br. og $1^{\circ} 39'$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 55' 40''$ ø. L. for Grw. — (den 14 m høje *Frankeklint* ligger lidt SV. for Hov), og det sydligste Punkt, den 16 m høje *Dovns Klint*, under $54^{\circ} 47' 30''$ n. Br. og $1^{\circ} 52' 30''$ v. L. for Kbh. — $10^{\circ} 42' 10''$ ø. L. for Grw. — (lidt VNV. for Dovns Klint ligger den 13 m høje *Gulstav Klint*), medens Øens Bredde kun er mellem 4 og 9 km. De mod V. flade, mod Ø. høje og bakkede Kyster forløber temmelig lige undtagen paa Sydvestkysten, hvor den lavvandede Bugt *Lindelse Nor*, af hvilken flere Grene er inddæmmede, skærer sig ind i Landet; sydligere er Ristinge, Magleby, Tryggelev og Kelds Nor inddæmmede og delvis tørlagte. Overfladen er i det hele lavtliggende og Vandskellene meget lidt fremtrædende, men over de mange lave og jævne Strækninger, der ofte er udfyldte af Moser og Enge, hæver sig flere isolerede, ofte stejle Bakker, som dog sjældent naar over 30 m; det højeste Punkt, Skovlebjærg, 46 m, ligger mod S. Disse Bakker, der i den nordl. Del er mere storformede, mod S. mindre, og som ofte er skovbevoksede, bidrager meget til at bryde Landskabets Ensformighed og giver Øen en egen Ynde. Vandløbene og Søerne er ganske ubetydelige; den største Sø, *Stengade Sø*, er nu udtørret. Jorderne er i det hele frugtbare; bedst er de i Midten og mod S., hvor

Letet er fremherskende; langs Vestkysten og i den nordl. Del er de lettere. Øens Flaadeindhold, deri iberegnet den NV. for Rudkøbing beliggende *Siø* og den ved en Dæmning med denne forbundne mindre *Skovø*, er 28,543 ha (285,4 km²), deraf Vandar. 224 ha. Det saml. Ager og Engs samt det halv. Skovskylshrtk. udgjorde $\frac{1}{2}$ 1905 4510 Td. Folkemængden i Febr. 1921 var 20,894 (1801: 11,113, 1850: 17,368, 1901: 18,995). Langeland er delt i Nørre- og Sønder-Herred; i gejstlig Henseende danner den eet Provsti. Se i øvrigt nærmere under Herrederne.

Navnet *Langeland* nævnes c. 900 i det angelsaksiske Skrift *Periplus Otheri*; sen. i *Knytlinga Saga*; i *Vald. II's Jrdb.* kaldes Øen „Langæland“ og „Langland“; naar den ofte i 15., 16. og 17. Aarh. kaldes *Lavind* eller *Laven* (1425 *Lawindh*, 1442 *Laugend*), er det kun en Betegnelse for Beboernes Udtale; „lavng“ = „lang“, og Overgangen fra „land“ til „ind“ er den samme som fra *Thosland* til *Taasind* eller *Taasen*. Ifl. *Vald. II's Jrdb.* ejede Kongen og Kronen Ejendommen paa Øen paa næsten 100 Mark Guld. Ved *Vald. II's Død* 1241 arvede Sønnen *Abel Rudkøbing* med en stor Del af Øen, som med enkelte Afbrydelser forblev i hans Slægt. Hans Sønnesønner *Hertug Vald. IV af Sønderjylland* og *Hertug Erik Langben* udstedte de ældste, kendte Privilegier for *Rudkøbing* (se p. 659); *Erik Menved* inddrog ganske vist *Langeland* ved *Aaret* 1290, men c. 1295 blev Øen atter givet i *Forlening* til *Hertug Erik*, som derefter kaldtes *Herre* til *Langeland*. Efter hans *Død* 1310 besad hans Enke *Sophia Øen* til c. 1318, hvorefter den tilfaldt *Hertug Erik Valdemarsøn*, † 1325, og efter ham Sønnen *Valdemar V.*, der efter at være udraabt til *Konge*, paa *Danehoffet* i *Nyborg* 1326 forlenede *Drosten Laurids Jonsen*, en af *Hovedmændene* i *Oprøret* mod *Chr. II*, med *Langeland* og *Ærø*, som han beholdt til sin *Død* 1340. Hans to Sønner sluttede sig til *Vald. Atterdag*, der saaledes paa *fredelig Vis* fik *Magt* over Øen. Omkr. 1353 overlod han dog paa ny Øen til den sønderjyske *Hertug*, vistnok i *Bytte* med *Ribe*; allerede 1355 angreb han *Tranekær*, men der sluttedes *Forlig*, men 1358 blev *Borgen* indtaget efter 14 Dages *Belejring*, og Øen forblev nu i *Kongens Besiddelse*; i 1367 tog han den i *Pant* for 2000 Mark *Sølv* af *Hertugen*, og der blev aldrig siden *Tale* om *Indløsning*. I 1457 skal Øen være blevet *hjemsogt* med *Landgang* af „*Rigens Fjender*“, vistnok *Karl Knutsons svenske Kapere*. Et *Angreb* af *Lübeckernes Flaade*, som 1510 *hjemsogte* *Laaland*, blev afslaaet af *Indbyggerne* ved en *Krigslist*, idet de dækkede deres *Hoved* med *Kvindekaaber* og saaledes rykkede ud mod *Fjenden*, der tog *Flugten* ved *Synet* af denne *Skare „hjelmkledte“ Krigere*. Kort før *Reformationen* var 135 Gaarde paa Øen *gejstligt Gods*, c. 300 *Gde Adelsgods*, og af *Krongods* var der 85 saak. „*Bøndergaarde*“ (*Selvejere*) samt 162 „*Brydegaarde*“; efter *Reformationen* blev *efterhaanden* over *Halvdelen* af Øen til *Krongods*. *Langelands Bønder* har tidligere haft *betydelige Indtægter* af *Fiskeri*, *Handel* og *Søfart*; *Fiskeriet* dreves saavel ved Øens *Kyster* som ved *Sildefisket* i *Øresund*; *Handelen* dreves med *Smaafartøjer*, der for en stor Del sejlede paa *Tyskland*; i 16.-17. Aarh. var der saaledes en meget *betydelig Hestehandel*; paa de *skaanske Markeder* var *langelandske Bønder* stadige *Opkøbere* af *Heste*, som synes at være *udførte* til *Tyskland*. Særlig er *Langeland* bekendt for sin *tapre Modstand* mod *Fjenden* i *Svenskekrigen*. *Karl Gustav* kom $\frac{5}{2}$ 1658 til *Langeland* paa sin *Vej* over *Isen* fra *Fyn* til *Laaland*; *Svenskerne* drog dog snart videre efter at have ladet en *faatallig Besætning* ligge der, og *Karl Gustav* erklærede ved *Brev* dat. *Falster* $\frac{10}{2}$ 1658 Øen for *Corfits Ulfelds Ejendom*. Først i *Sept. s. A.* blev Øen *renset* for *Fjender* ved *Undsætning* fra *Laaland*. $\frac{6}{10}$ forsøgte et *svensk Skib* *Landgang* ved *Rudkøbing*, men blev *fordrevet*. Nu *forberedte* *Langelænderne* sig under *Ledelse* af *Landsdommeren Vincens Steensen* (til *Steensgaard*, se p. 855) til at *afværge* *yderligere Overfald* fra *Svenskernes Side*. $\frac{17}{10}$ prøvede *Svenskerne* *Landgang* med flere *Skibe*, men uden *Resultat*; 3. ell. 4. *Jan.* 1659 forsøgte man at *angribe* over *Isen*, men ogsaa dette *afsløges* med *Held*. $\frac{6}{2}$ kom en *Flaade Nord* fra og gjorde under *Anførsel* af *General Wrangel* *Landgang* ved *Andemose* tæt ved *Steensgaard*; i *Kampen* her faldt *Vincens Steensen*, men *Angrebet* afsløges af *Landeværnet* efter 2 Dages *Kamp*; $\frac{8}{2}$ gik *Svenskerne* i *Land* ved *Strandby*, men blev den følgende *Dag* slaat *tilbage*. Først da *Wrangel* $\frac{20}{2}$ kom igen med en meget større *Flaade*, lykkedes *Forehavendet*. *Flaaden* angreb *forgæves* ved *Hov*, men om *Natten* sendtes *ubemærket* en *Afdeling Syd* paa og gik *uhindret* i *Land* ved *Spodsbjærg*, og $\frac{21}{2}$ var Øen *erobret*. *Indbyggerne* straffedes *haardt* med *Plyndring*, *Indkvartering* og *Arbejde* paa de *Befæstninger*, som *Svenskerne* lod *foretage*. Først hen paa *Aaret*, da de allerede kom til *Fyn*, forlod de *svenske Øen*, som havde lidt meget; mange *Gaarde* laa øde, og i den *strenge Vinter*, der fulgte, og den *nærmest*

følgende, skal der være død omtr. 1000 Mennesker af Sult (se S. Jørgensen, L.'s Vilkaar i Svenskekrigen, i Saml. til Fyens Hist. VIII, p. 133 flg.; K. C. Rockstroh, Langelands Forsvar 1658-59, i Vort Forsvar 1901, Nr. 528-32). Ogsaa i den store nordiske Krig blev Øen 1715 angrebet, men afsløg Landgangen. De spanske Tropper besatte 1808 Langeland, hvorfra de $\frac{21}{8}$ blev indskibede under Marquis de la Romanas Anførsel paa engelske Skibe.

Langeland havde i Middelalderen sit eget Landsting, tidligst nævnt 1328, der holdt sig til 1681, da det forenedes med Fynbo Landsting. Iflg. Kongebrev af $\frac{14}{8}$ 1594 blev det forlagt til Rudkøbing; hvor det tidl. holdtes, er ikke oplyst. — Øens to Herreder (i Vald. II's Jrdb. kaldede „Nørræ“- og „Syndræhæreth“) dannede fra 1660 Tranekær Amt; se i øvrigt p. 590. I retslig Hens. sammenlagdes Herrederne ved kgl. Anordn. af $\frac{10}{11}$ 1683, men deltes atter ved Reskr. af $\frac{20}{11}$ 1795.

Fra det allerældste Oldtidsafsnit, da Danmark fik sin første Befolkning, er der paa Langeland kun fundet ganske faa Sager, og særlig meget haves heller ikke fra den ældre Stenalder, Skaldyngernes Tid; mest er det spredte Fund af Oldsager. Under den yngre Stenalder har Øen derimod efterhaanden faaet en ganske stor Befolkning. Store Stengrave (Jættestuer og især Dysser), kendes i betydeligt Antal (langt over 200) over Størsteparten af Øen, dog ikke ganske ligelig fordelte; flest falder paa de to sydl. Sogne, Magleby og Humle. En stor Mængde af Stengravene er rigtignok her som andetsteds forlængst sløjfede. Ogsaa spredte Oldsagfund fra den yngre Stenalder er almindelige, og paa Lindø og Troldebjerg ved Illebølle er fremdraget store Bopladsfund. Færre er derimod Minderne fra Bronzealderen; hverken Oldsagfund eller Gravhøje er meget hyppige, og af Gravhøjene hidrører tilmed nogle formentlig allerede fra den yngre Stenalder. I alt kendes kun godt 50, nu dog for Størstedelen sløjfede; blandt de bedst bevarede er Højene ved Tryggelev Nor. Den ældre Jernalder er repræsenteret dels ved nogle ret store Gravpladser under flad Mark, dels ved smaa Gravfund og Enkeltfund. Fra Vikingetiden er fremdraget nogle Grave under flad Mark, tildels med rigt Indhold af Sager.

Litt.: J. N. Lange, Topographie over Øen L., Kbh. 1830. — P. Rasmussen, Oplysning betr. Rudkjøbing Kjøbstad og L., Kbh. 1849. — P. Rasmussen, Udtog af Langebeks Script. over de gl. Kongers private Jordegods paa L., 2. Udg., Rudk. 1863. — Th. Rützow, Smaaestykker af L.'s Hist., Rudk. 1873. — Vilh. Lütken, Bidrag til L.'s Hist., Rudkøbing 1909. — Indberetn. til Nationalmuseet om antikv. Undersøgelser, af Henry Petersen og J. B. Løffler, 1875-76. — Vedel Simonsen, Langelandske Annaler, Mskr. i Nationalmuseet. — I. T. Rohde, Om Stormfloden paa L. 1872, i Aarb. f. Svenb. A. 1920.

Langelands Nørræ-Herred.

Sognene: Skrovelev, Simmerbølle, Tullebølle, Tranekær, Bøstrup, Snøde, Stoense, Hov.

1648

Hens. udgør Herredet eet Provsti med Sønder-Herred og Rudkøbing Købstad, Langelands Herreders Provsti.

Nørræ-Herreds Ting holdtes i Middelalderen i Tranekær.